

Història del retorn a les aules de primer cicle d'infantil: l'acompanyament des de l'Administració educativa

Autors de l'Institut per a l'Educació de la Primera Infància (IEPI):

M. Magdalena Collinge

Guillermo Font

Mateu Gual

Rosa Mas

Arnau F. Pascual

Miguel Rodríguez

Victòria Torrandell

RESUM

Aquest article pretén fer memòria del procés d'acompanyament que des de l'Administració educativa s'ha fet als centres educatius de primer cycle d'educació infantil, de les xarxes pública i complementària, per a la seva obertura després del confinament establert per l'estat d'alarma i el seu posterior funcionament cohabitant amb les diferents situacions derivades de la pandèmia de la COVID-19. En aquest sentit, està escrit en termes cronològics per procurar al lector els contextos normatius i sanitaris de cada fase de la desescalada i fer entenedores les circumstàncies viscudes pels centres en cada moment.

RESUMEN

Este artículo pretende recordar el proceso de acompañamiento llevado a cabo desde la Administración educativa a los centros de primer ciclo de educación infantil, de las redes pública y complementaria, de cara a la apertura después del confinamiento establecido por el estado de alarma y su posterior funcionamiento conviviendo con las diferentes consecuencias de la pandemia de la COVID-19. En este sentido, está escrito en términos cronológicos para procurar al lector los contextos normativos y sanitarios de cada fase de la desescalada y hacer comprensibles las circunstancias vividas por los centros en cada momento.

I. EL CONFINAMENT:TANCAMENT DELS CENTRES**I.1 L'activitat educativa confinats**

Amb la proclamació de l'estat d'alarma el dia 14 de març de 2020 es produeix el tancament dels centres educatius de primer cycle i, per tant, igual que a la resta de cycles i etapes educatives, es plantegen les dificultats de la tasca educativa no presencial.

Molts centres, mestres i educadores es proposaren no perdre el contacte amb els infants que, fins aquell moment, havien tengut a les aules, i continuar donant servei a les famílies que, d'un dia per l'altre, es trobaren tancades a casa, sense el suport directe de qui, fins aleshores, havia estat una de les seves referències principals en matèria educativa.

Varen ser molts els col·lectius que es posaren per feina per organitzar-se i recollir tot un seguit de propostes per traslladar a les famílies i no perdre oportunitats per fer el seguiment dels infants dels seus grups, i detectar possibles dificultats que es preveia que, si la situació s'allargava, es podrien començar a donar. El sentiment d'incertesa, la manca de contacte social, la ruptura de les rutines diàries i de les relacions que se'n derivaren afectaven el desenvolupament de l'infant.

Des de l'Institut per a l'Educació de la Primera Infància (IEPI) es coordinaren els Equips d'Atenció Primerenca (EAP) perquè poguessin continuar treballant, en modalitat de teletreball, amb els equips humans dels centres educatius que atenen, i fer el seguiment als infants i a les seves famílies, els

quals havien atès fins llavors de manera presencial i directa. Durant el mes d'abril, s'organitzaren les Xerrades per l'Estat d'Alarma, per tal de dotar d'eines els EAP per resoldre dubtes i acompanyar les angoixes que es presentaven des dels centres educatius. Els títols i temes d'aquestes sessions foren:

- “Paraules per a l'educació”, a càrrec de Lola Villamor, psicòloga, on es tractaren les pors i angoixes que es vivien en el moment més dur del confinament.
- “Com afrontem els processos de pèrdua i dol: reflexions en temps de pandèmia per COVID-19” i “Acompanyar els infants en els processos de pèrdua i dol”, a càrrec de Belén Calafell, psicòloga.

L'IEPI col·laborà, també, en la difusió de programacions setmanals d'activitats dissenyades per l'Assemblea 0-3 de les Illes Balears. Aquestes es feien arribar a les direccions dels EAP perquè, a través dels seus professionals, les enviassin a les direccions i coordinacions dels centres educatius de primer cycle.

1.2 Suport econòmic als centres de les xarxes pública i complementària

Una altra de les conseqüències del tancament imprevist va ser la manca d'ingressos econòmics dels centres, tant públics com privats, ja que el primer cycle d'educació infantil no és gratuït per a les famílies i, per tant, els centres se sostenen totalment o parcialment mitjançant les quotes mensuals.

En aquest sentit, la Conselleria d'Educació i Formació Professional, a través de l'IEPI, en data de 25 de març, va mobilitzar més d'1,3 milions d'euros, a més dels ja previstos, per al sosteniment de les diferents xarxes de centres amb conveni. En particular, el Consell de Govern extraordinari, de mesures contra la COVID-19, del dia 1 d'abril de 2020, aprovà:

- Augment i flexibilització de la convocatòria d'ajuts previstos per al sosteniment dels centres de la xarxa d'escoles públiques fins a arribar a 4.080.000 euros. Davant la situació d'emergència social esdevinguda, les administracions públiques titulars de la xarxa d'escoles públiques van optar per assumir el pagament de les quotes de les famílies i, per tant, la Conselleria d'Educació incrementà la quantia inicial destinada al sosteniment de les unitats de primer cycle d'educació infantil en funcionament per tal de fer possible que els ajuntaments i consells insulars poguessin garantir, quan s'aixequés l'estat d'alarma, el funcionament normal dels grups dels centres de la seva titularitat. Per això, s'incrementà la quantia inicial fins a establir el mòdul per unitat en funcionament en 6.000 euros, es possibilità als titulars que justificassin l'obertura del centre especificant les diferents modalitats d'acompanyament familiar i es va procedir al repartiment del romanent entre les unitats dels centres on es va justificar la condonació de les quotes a les famílies.
- Nova convocatòria d'ajuts per al sosteniment dels centres de la xarxa complementària, de 420.000 euros. Aquests ajuts, de caràcter excepcional, anaren dirigits a entitats privades que, a 14 de març de 2020, tenguessin subscrit el conveni de xarxa educativa complementària a la xarxa d'escoles públiques i estaven destinats al sosteniment d'aquests centres

segons el nombre d'unitats que tenguessin en funcionament, a raó de 2.000 euros per unitat més el repartiment del romanent entre les unitats que s'havien posat en funcionament a dia 1 de juliol de 2020, resultant en 3.500 euros/unitat. D'aquesta manera, es possibilita que els centres de la xarxa complementària que col·laboren amb la Conselleria per disposar d'una oferta educativa més àmplia poguessin continuar en funcionament després de l'aixecament de l'estat d'emergència i, durant aquest temps, fer front a les despeses derivades de lloguer i manteniment de les instal·lacions.

2. LES FASES DE LA DESESCALADA

Dins el Pla per a la transició cap a una nova normalitat,¹ aprovat pel Consell de Ministres el dia 28 d'abril de 2020, s'establiren els principals paràmetres i instruments per a l'aixecament de les mesures imposades pel Reial decret d'estat d'alarma per contenir l'expansió de la pandèmia.

Per tal de garantir una desescalada de risc baix per a la ciutadania, s'establí un conjunt d'indicadors per als territoris de l'Estat, en funció del qual s'atribuïa una fase a cadascuna de les diferents regions, i aquestes podien passar d'una fase a una altra en funció de l'evolució del valor dels indicadors referents a la pandèmia i a la seva capacitat sanitària.

A continuació, presentam les característiques generals de cada fase en funció de les activitats permeses:

- Fase I: obertura parcial d'activitats; en particular, activitats econòmiques com l'obertura del petit comerç amb cita prèvia o servei al mostrador, restaurants i cafeteries amb entrega per endur; activitats en l'àmbit agrari, activitats esportives professionals, allotjaments turístics sense utilització de zones comunes i amb restriccions...
- Fase II: obertura parcial d'activitats que es mantenien restringides a la fase I, amb limitacions de capacitat, com restaurants amb servei a taula i terrassa, zones comunes d'allotjaments turístics, grans superfícies comercials, etc.
- Fase III: obertura de totes les activitats, però sempre mantenint les mesures adients de seguretat i distància. Per exemple, l'obertura del comerç minorista que no hagués obert anteriorment, amb limitació de capacitat; bars i discoteques amb capacitat molt limitada; museus i espectacles culturals amb assistència limitada, etc.

Es poden veure les dates d'entrada en vigor de cada fase al quadre següent:

¹ Vegeu la referència normativa a l'annex.

	Fase I	Fase II	Fase III
Eivissa	8 de maig	22 de maig	5 de juny
Formentera	2 de maig	15 de maig	29 de maig
Mallorca	8 de maig	22 de maig	5 de juny
Menorca	8 de maig	22 de maig	5 de juny

2.1. Fase I: Preparació per a la reobertura dels centres

A partir dels primers moments del desconfinament, el sector educatiu de primer cycle es preparà per iniciar, tan aviat com fos possible, l'activitat presencial als centres. En aquest sentit, es feia necessari dotar-los d'eines per gestionar les restriccions sanitàries imposades i fer que les mesures fossin compatibles amb la tasca docent. Per això, l'IEPI va plantejar un "Pla de suport al retorn a les aules dels centres de primer cycle d'educació infantil", que tenia com a principals objectius:

- Donar seguretat des del punt de vista sanitari a la comunitat educativa.
- Ajudar a repensar la tasca a l'aula i plantejar recursos educatius per a les diferents aules.
- Plantejar dificultats de caire organitzatiu i possibles solucions.
- Entendre les necessitats de les famílies de cada entorn i fer propostes d'acompanyament i suport.

Aquest pla de suport es basà en el treball en xarxa dels diferents estaments que havien d'intervenir per fer possible l'obertura dels centres de primer cycle d'educació infantil: l'àmbit sanitari (Direcció General de Salut Pública, grup de coordinació EducaCovid, grups de coordinació de les Conselleries de Salut i Educació (CoorEducaSalut), els titulars dels centres (públics i privats) i els professionals que treballen a peu d'aula (educadores, mestres i membres dels EAP).

2.2. Fases II i III

Segons la normativa del moment (Protocol per a la fase II del procés de desescalada progressiva per als centres educatius no universitaris de la comunitat autònoma de les Illes Balears i el Protocol per a la fase III²), els centres de primer cycle d'educació infantil podien obrir les portes amb una ràtio del 30% a partir de l'entrada en vigor de la fase II.

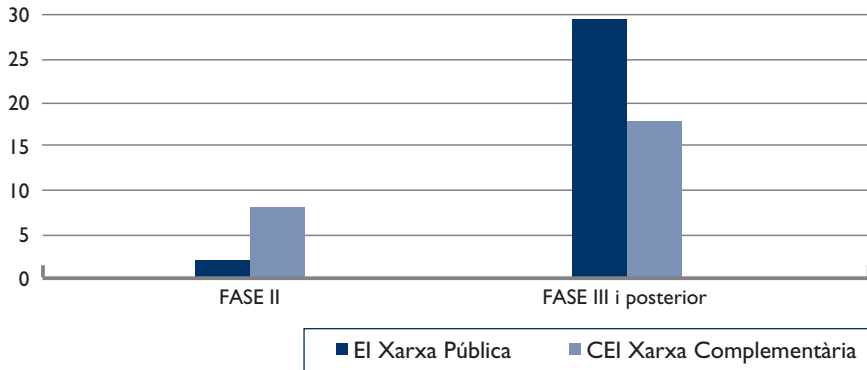
² Vegeu les referències normatives a l'annex.

En fase III, les ràtios s'establiren en un 50%.

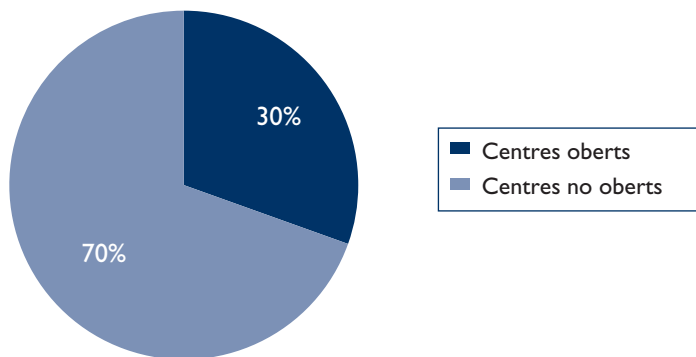
Superada la fase III, a partir del dia 21 de juny de 2020, les ràtios es varen establir en un 75% (Acord del Consell de Govern de 19 de juny de 2020 pel qual s'aprova el Pla de mesures excepcionals de prevenció, contenció i coordinació per fer front a la crisi sanitària ocasionada per la COVID-19, una vegada superada la fase 3 del Pla per a la transició cap a una nova normalitat —BOIB núm. 112, de 12 de juny).

En el gràfic es mostra, en paràmetres absoluts, el nombre de centres de les xarxes pública i complementària que obren les portes segons la fase de la desescalada, a partir de la fase II.

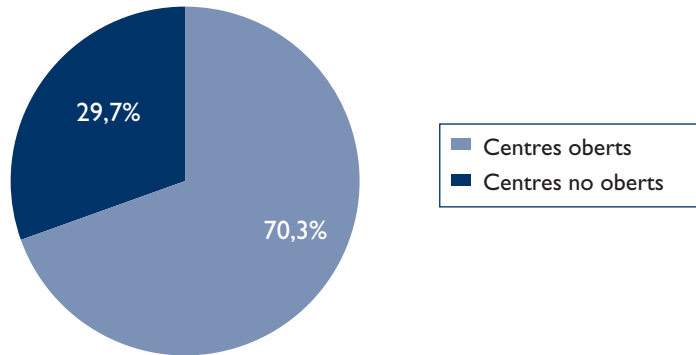
GRÀFIC 1: PROGRESSIÓ, EN NOMBRES ABSOLUTS, DE L'OBERTURA DE CENTRES

GRÀFIC 2: % DE CENTRES PÚBLICS OBERTS DURANT LES FASES II i III

GRÀFIC 3: % DE CENTRES PRIVATS OBERTS DURANT LES FASES II I III

De cara a l'obertura dels centres, s'organitzaren dues xerrades dirigides als centres educatius, organitzades per l'IEPI:

- “Acompanyament a les famílies sintonitzant des d'una altra freqüència”. Ponent: Rosa M. Pallisé (18/05/2020)
- “Escoletes. Pensant en el curs 2020-21. Qualitat educativa en temps de pandèmia? Competències i necessitats dels infants. Criteris i recursos per a organitzar el pròxim curs. El dia a dia en el grup d'infants. Les relacions entre les famílies i les escoletes”. Ponent: Vicenç Arnaiz (11/06/2020)

A més a més, es va posar a l'abast dels centres una pàgina web de preguntes freqüents (FAQ) que s'actualitzava diàriament a partir de consultes, dubtes i suggeriments dels centres i professionals del sector.

Per facilitar el retorn a les aules, s'elaboraren, en col·laboració amb diferents professionals referents de l'àmbit educatiu, diverses plantilles i també recursos per als centres:

- Plantilla per a l'elaboració del pla de retorn.
- Plantilles i models per a l'organització i el funcionament del centre.

Paral·lelament, es posaren en funcionament un grup de treball pedagògic i la comissió institucional per assegurar les condicions de l'inici de curs 2020-21.

- El grup de treball pedagògic estava format per 24 persones del teixit professional educatiu de les Illes, juntament amb inspecció educativa i una representant de la DG de Salut Pública, i coordinat per un membre de l'IEPI. Aquest grup, mitjançant trobades en línia, tenia la tasca

d'elaborar unes orientacions pedagògiques referents a la manera de fer dins les aules amb la nova situació sanitària prevista per al curs 2020-21. Fruit d'aquesta tasca, es publicaren els "Aspectes curriculars, metodologia i acompanyament familiar al primer cicle d'educació infantil. Curs 2020-2021".

- La comissió institucional estava formada per representants de diferents entitats públiques (FELIB, consells insulars, Ajuntament de Palma, Xarxa Complementària, PIME, APIMA, sindicats...), que tenien com a objectius conèixer les necessitats dels centres i les famílies que atenen, debatre les diferents possibilitats organitzatives i estudiar-ne els avantatges i inconvenients, la detecció de les necessitats de les famílies de l'entorn (municipi, localitat, barriada, centre...) i estratègies de compensació, i propostes per a l'estiu.

3. PREPARACIÓ DE L'INICI DEL CURS 2020-21

Durant els mesos de juny i juliol, amb la previsió de poder obrir els centres amb ràtios del 100%, es prepararen els documents de referència de la part organitzativa dels centres de primer cicle d'educació infantil:

- Instruccions d'inici de curs per a centres de la xarxa pública i de la xarxa complementària
- Orientacions pedagògiques per al primer cicle d'educació infantil
- Instruccions per als Equips d'Atenció Primerenca (EAP)
- Models i plantilles per a l'elaboració del pla de contingència
- Pàgina web: FAQ - curs 2020-21 primer cicle d'educació infantil

Tots els documents es posaren a l'abast dels centres a la pàgina web de Recursos per als centres, curs 2020-21, del *microsite* de l'IEPI de la Conselleria d'Educació i Formació Professional.

El grup de recerca de la UIB també oferí a la comunitat educativa de primer cicle d'educació infantil el dossier i els recursos per a l'escola 0-3, elaborats pel Grup per a l'Assessorament i la Innovació en Àmbits Educatius per al Benestar (GAEB) de l'Institut de Recerca i Innovació Educativa de la UIB.

A més, per tal de donar totes les indicacions necessàries per als primers dies de curs, entre els dies 31 d'agost i 2 de setembre, l'IEPI reuneix (en línia) totes les direccions dels centres de primer cicle d'educació infantil de les Illes Balears (públics, privats amb conveni amb la Conselleria i també els centres sense conveni) per informar-los dels continguts de la normativa vigent i dels canvis que s'han de preveure per a l'inici de curs. Els continguts de les reunions informatives de l'inici de curs se centraren en la normativa vigent i en les novetats respecte del final de curs anterior, algunes especificitats del primer cicle i la tasca dels EAP en la situació del moment.

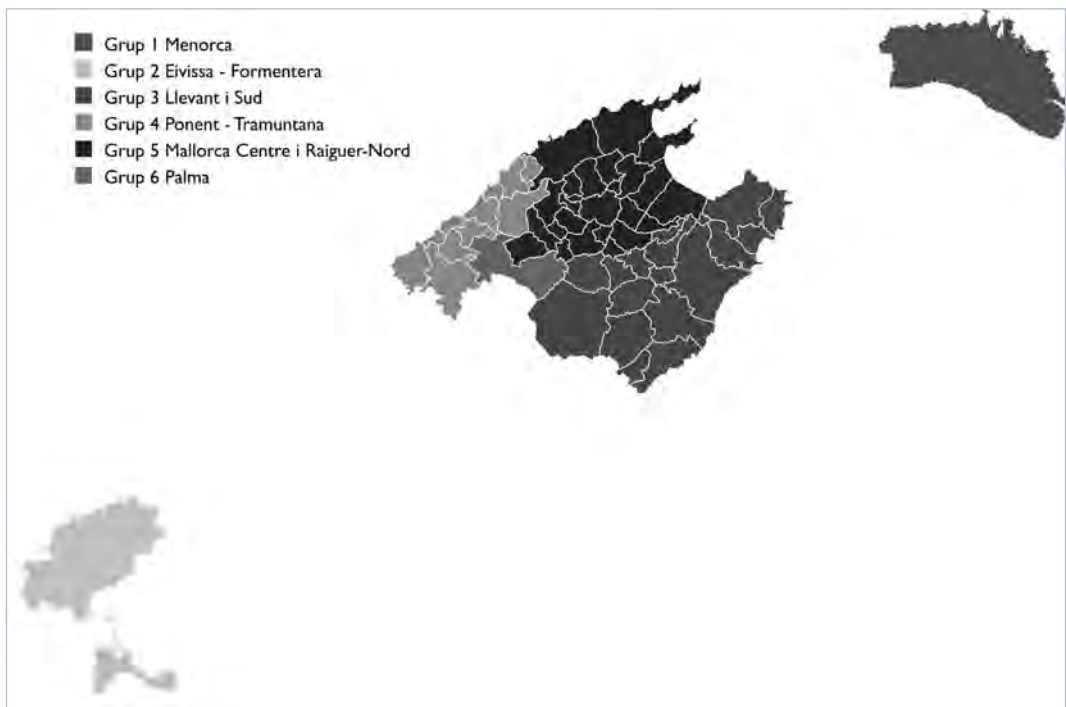
4. L'ACOMPANYAMENT ALS CENTRES DE PRIMER CICLE D'EDUCACIÓ INFANTIL DURANT EL CURS 2020-21

4.1 Grups d'acompanyament durant el primer trimestre del curs 2020-21

A partir de l'experiència obtinguda els primers mesos d'obertura dels centres educatius de 0-3 anys, l'IEPI plantejà iniciar el curs escolar 2020-21 potenciant la xarxa d'acompanyament als centres sobre els dubtes, les incerteses i les angoixes que se'ls presentaven, amb la finalitat de trobar i mantenir un equilibri entre l'aplicació dels protocols sanitaris i la qualitat pedagògica. Es considerarà necessari incidir en la cura dels professionals, un tret essencial en totes aquelles persones que atenen persones.

Per això, s'organitzaren sis grups de trobada periòdica en línia, dinamitzats des de l'IEPI, on participaren les direccions dels centres, els EAP i diferents professionals de la Conselleria de Salut. Aquests grups es varen establir en funció de les zones territorials d'atenció dels EAP:

- Grup 1: Menorca
- Grup 2: Eivissa-Formentera
- Grup 3: Llevant i Sud (Mallorca)
- Grup 4: Ponent-Tramuntana (Mallorca)
- Grup 5: Mallorca Centre i Raiguer-Nord (Mallorca)
- Grup 6: Palma (Mallorca)

L'objectiu principal d'aquests grups era enfortir les capacitats de gestió i organització de les directores, així com acompanyar-les i sostenir-les en la cura emocional pròpia i dels seus equips en les circumstàncies pandèmiques d'inici de curs. Per això, comptaren amb diferents ponents especialistes en les temàtiques que es tocaven en aquestes sessions, tant des del punt de vista sanitari com dels aspectes emocionals.

Els consultors de les diferents sessions foren:

Pel que fa a aspectes sanitaris:

- Catalina Núñez Jiménez: pediatra responsable d'EduCOVID de la DG de Salut Pública.
- Mercè Escarrer Jaume: pediatra d'EduCacovid (Mallorca).
- Margarita Casas Sanchis: infermera d'EduCacovid (Menorca).
- Mónica Yern Moreno: infermera d'EduCacovid (Eivissa i Formentera).

Pel que fa a aspectes d'acompanyament emocional:

- Aina Saiz Gomis: psicòloga formada en acompanyament emocional.
- Rosa Maria Pallisé Faxeda: mestra, formadora i terapeuta sistèmica, especialista en configuració de grups de treball.
- Rosa Mas Ramis: tècnica de l'IEPI, pedagoga i orientadora educativa amb àmplia experiència en acompanyament familiar.

Aquest acompanyament va constar de quatre sessions programades per al primer trimestre del curs escolar, i va suposar una trobada per grup cada tres setmanes. En aquesta reunió hi participaven les directores dels centres educatius 0-3 de la zona, un representant de l'EAP corresponent, un representant de la Direcció General de Salut Pública i Participació i el referent de l'equip de coordinació EduCOVID de l'illa corresponent.

Els temes de les quatre sessions foren:

- 1a sessió: Presentació i aplicació del Protocol d'actuació sanitari respecte a la COVID-19.
- 2a sessió: Autocura emocional. Com enfrontar-se com a professional i com a persona a la situació sanitària dins l'escoleta.
- 3a sessió: L'equip educatiu com el pilar de l'escoleta.
- 4a sessió: Detecció de necessitats formatives i recursos. L'equilibri entre aplicar mesures sanitàries i mantenir la qualitat educativa.

En totes les sessions es va dedicar un temps a resoldre dubtes sanitaris, segons l'evolució de les indicacions sanitàries.

4.2 Grups de formació durant el segon i tercer trimestre del curs 2020-21

Després de la posada en marxa el primer trimestre dels grups de treball per tractar aspectes sanitaris (salut física i emocional) als centres educatius de primer cicle d'educació infantil, amb

diferents dinamitzadors i temàtiques i la posterior avaluació positiva per part dels integrants dels grups, el segon i tercer trimestre de curs escolar 2020-21 es mantenen aquests grups de treball d'acompanyament. Els temes previstos a tractar aquests trimestres de curs són: GESTIB, escolarització/matrícula, gestió d'equips, plans de formació, creació de xarxes, final de curs, planificació.

Aquests grups de treball es coordinen i convoquen des de l'IEPI. Es programa una reunió cada tres setmanes amb cada grup, amb una temàtica diferent. A la reunió hi assisteixen les directores dels centres de la zona (públics i privats de la xarxa complementària), representants dels EAP de la zona i el referent de l'equip de coordinació EduCOVID de cada territori.

5. CONCLUSIONS: QUÈ HEM APRÈS?

Des de la proclamació de l'estat d'alarma, la comunitat educativa ha hagut d'estar disposada a fer els ajustos necessaris per seguir funcionant i donant servei a les famílies. Després de fer el repàs dels darrers mesos, i de la tasca feta des de l'Administració, podem dir que hem après:

- Que per treballar bé hem d'estar bé: l'acompanyament emocional ha esdevingut l'eina essencial del treball en xarxa, que ha permès enfortir les capacitats de gestió i organització de les direccions, així com l'acompanyament i sosteniment de la seva cura emocional i la dels seus equips.
- Que ens agrada l'estabilitat, però que hem d'estar preparats per als canvis. Hem sabut reaccionar davant les noves necessitats derivades de la situació sanitària i repensar el funcionament dels centres per seguir donant un servei educatiu de qualitat.
- Que és necessari treballar plegats per obtenir millors resultats. Hem treballat en xarxa, escoltant entre tots els sectors implicats i establint mecanismes de col·laboració perquè ningú no se sentís sol i ningú no hagués d'inventar-se com funcionar.
- Que l'Administració educativa ha de ser part activa en el teixit que envolta les escoles per detectar necessitats i fer possible la posada en funcionament de les noves maneres de fer que requereix l'adaptació a aquesta nova realitat i les successives.

Annex. Normativa d'aplicació

- Pla per a la desescalada de les mesures extraordinàries adoptades per fer front a la pandèmia de la COVID-19 (Acord del Consell de Ministres del dia 28 d'abril de 2020).
- Resolució del conseller d'Educació, Universitat i Recerca de 25 de maig de 2020 per la qual s'aprova el Protocol per a la fase II del procés de desescalada progressiva per als centres educatius no universitaris de la comunitat autònoma de les Illes Balears (BOIB núm. 92, de 25 de maig).
- Resolució del conseller d'Educació, Universitat i Recerca de 4 de juny de 2020 per la qual s'aprova el Protocol per a la fase III del procés de desescalada progressiva per als centres

educatius no universitaris de la comunitat autònoma de les Illes Balears (BOIB núm. 102, de 5 de juny).

- Acord del Consell de Govern de 19 de juny de 2020 pel qual s'aprova el Pla de mesures excepcionals de prevenció, contenció i coordinació per fer front a la crisi sanitària ocasionada per la COVID-19, una vegada superada la fase 3 del Pla per a la transició cap a una nova normalitat (BOIB núm. 112, de 12 de juny).
- Resolució conjunta del conseller d'Educació, Universitat i Recerca i de la consellera de Salut i Consum de 6 de juliol de 2020 per la qual s'aproven les mesures excepcionals de prevenció i contenció, coordinació i d'organització i funcionament per fer front a la crisi sanitària ocasionada per la COVID-19 per als centres educatius no universitaris de la comunitat autònoma de les Illes Balears per al curs 2020-2021 (BOIB núm. 119, de 7 de juliol).
- Resolució conjunta del conseller d'Educació, Universitat i Recerca i de la consellera de Salut i Consum de 3 de setembre de 2020 per la qual es modifica la Resolució conjunta del conseller d'Educació, Universitat i Recerca i de la consellera de Salut i Consum de 6 de juliol de 2020 per la qual s'aproven les mesures excepcionals de prevenció i contenció, coordinació, i d'organització i funcionament per fer front a la crisi sanitària ocasionada per la COVID-19 per als centres educatius no universitaris de la comunitat autònoma de les Illes Balears per al curs 2020-2021 (BOIB núm. 153, de 5 de setembre).
- Resolució conjunta del conseller d'Educació, Universitat i Recerca i de la consellera de Salut i Consum de 10 de novembre de 2020 per la qual es modifiquen la Resolució conjunta del conseller d'Educació, Universitat i Recerca i de la consellera de Salut i Consum de 6 de juliol de 2020 per la qual s'aproven les mesures excepcionals de prevenció i contenció, coordinació i d'organització i funcionament per fer front a la crisi sanitària ocasionada per la COVID-19 per als centres educatius no universitaris de la comunitat autònoma de les Illes Balears per al curs 2020-2021, així com les resolucions conjuntes de 3 i 25 de setembre de 2020, que la modifiquen (BOIB núm. 195, de 14 de novembre).

Agraïments

El retorn a les aules i la posada en funcionament dels centres de primer cicle d'educació infantil de les Illes Balears no hauria estat possible sense el treball col·laboratiu de tota la comunitat educativa i dels experts que han posat a disposició els seus sabers i la seva creativitat per col·laborar, debatre i proposar estratègies i actuacions per aconseguir una organització dels centres enfocada als infants i a les seves famílies en les circumstàncies sanitàries que hem anat vivint. Per això, volem agrair a totes les persones que configuren aquesta xarxa els seus esforços, la seva il·lusió i la seva tasca per superar les dificultats d'aquest nou dia a dia.

En particular, volem donar les gràcies per la seva implicació a totes les educadores, mestres, directores i personal de les escoles que des del primer moment, superant totes les pors i angoixes, es posaren al servei de les famílies per fer possible el retorn a una certa normalitat.